

Rolandas Jančiauskas

JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ FIZINIO UGDYMO HUMANIZAVIMO GALIMYBĖS PER KŪNO KULTŪROS PAMOKAS

Anotacija. Straipsnyje analizuojamos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinio ugdymo humanizavimo galimybės per kūno kultūros pamokas. Esant blogam mikroklimatui klasėje ir mokykloje, komplikuotai sąveikai su mokytojais ir draugais, vaikai patiria liūdesio ir prislėgtumo būseną, jaučiasi nelaimingi ir vieniši, todėl norint humanizuoti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinį ugdymą būtina sužinoti, kaip vaikai vertina dabartinę kūno kultūros pamokų situaciją. Tyrimo **objektas** – Klaipėdos miesto jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinio ugdymo humanizavimo galimybės per kūno kultūros pamokas. Tyrimo **metodas** – anketinė apklausa.

Raktažodžiai: humanizavimas, kūno kultūros pamoka, sveikata, vertybės.

Problema. Pradėję lankyti mokyklą vaikai susiduria su jų įpročių neatitinkančiais reikalavimais ir naujomis veiklos sąlygomis, kurios sukelia prieštaravimus [3]. Vaikų sveikatai neigiamą įtaką daro blogas mikroklimatas klasėje ir mokykloje, komplikuota sąveika su tėvais, mokytojais ir draugais, todėl vaikai jaučia psichosomatinius negalavimus, patiria liūdesio ir prislėgtumo būseną, jaučiasi nelaimingi ir vieniši [1]. Vaikas, per pamoką jausdamasis nesaugus, patirdamas nerimą, grėsmę būti pažemintam, tarsi „užsiblokuoja“, jo galimybės mokytis ir išmokti labai sumažėja [8]. Lengviausia, prasmingiausia ir efektyviausia yra mokytis tokioje aplinkoje, kurioje mokinys nejaučia baimės. Daugeliui mokinių mokykla yra ta vieta, kur jie patiria pažeminimą, yra menkai vertinami, pajuokiami, niekinami, su jais elgiamasi neteisingai [4]. Mokykloje egzistuoja ir kiti negatyvūs socialiniai reiškiniai – agresija ir konfliktai [11]. Tačiau mokykla auklėdama jaunąją kartą turėtų mokytį sukurti savyje visas žmogiškąsias vertybes, atskleisti jas darbe per santykius su žmonėmis, su pasauliu, su metapasauliu. Būti žmonišku – tai atjausti kitus, padėti jiems, juos gerbti, mylėti. Yra ir kita sąvoka – žmogiškumas. Tai žmogui būdingų fizinių ir dvasinių galių raiška [7]. Ugdydama asmenybę, mokykla pirmiausia turėtų padėti kiekvienam suprasti save, rasti gyvenimo tikslą, tapti atsakingu ir iniciatyviu demokratinės valstybės piliečiu [13].

Nors kūniškojo komponento lavinimas geriausiai apibūdina specifiskumą, deja, praktika rodo, kad, apsiribojus vien šiuo komponentu ir neugdant kitų žmogaus

raiškos būdų, o ypač doros, bręsta vienpusiška, netgi asociali asmenybė [16]. Jeigu fizinio lavinimo sistemoje įsigali judamasis komponentas ir sumenkinamas sociokultūrinis, tai pedagoginis vyksmas praranda humanistinių kryptingumą, kultūrinę ir dvasinę prasmę [15]. Žmogaus kūniškumo samprata humanistiniu požiūriu apima gana platų klausimų spektrą, kaip antai: santykį su dvasine kultūra, jo vietą asmenybės struktūroje, vertybių skalėje, reikšmę siekiant socialinio statuso ir panašiai [14].

Šiuolaikinė kūno kultūra turėtų remtis žymiai didesne moraliai pateisinamų judėjimo formų įvairove, atsižvelgiant į lyties ir amžiaus tarpinių dėsnius bei pripažįstančia, gerbiančia ir vertinančia dvasios ir kūno vienybę bei socialinius ir kultūrinius dėsnius [6]. Norint humanizuoti bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių fizinį ugdymą aktualu žinoti, kaip moksleiviai vertina dabartinę kūno kultūros pamokų situaciją, žinių gavimo šaltinius bei požiūrio į kūno kultūros pamokas formavimo veiksnius [1]. Dabartiniu Lietuvos švietimo reformos laikotarpiu bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių požiūrio į kūno kultūros pamokas tyrimai reikalingi tam, kad įvertintume, kas toleruotina, kas keistina.

Todėl mūsų **tyrimo tikslas** – išsiaiškinti Klaipėdos miesto jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinio ugdymo humanizavimo galimybes per kūno kultūros pamokas.

Tyrimo **objektas** – Klaipėdos miesto jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinio ugdymo humanizavimo galimybės per kūno kultūros pamokas.

Tyrimo metodai ir metodika. Tiriant naudotasi parengta anketa. Anketą sudaryta iš 21 klausimo su pateiktais galimais atsakymais. Tyrimo metu, 2005 m. pavasarį, vykdyta Klaipėdos miesto jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų anoniminė anketinė apklausa. Buvo išdalyta 250 anketų ir paaiškinta, kaip jas pildyti. 227 respondentai atsakė į anketos klausimus. Anketas užpildė 112 berniukų ir 115 mergaičių. Sąryšiai nustatyti buvo skaičiuojamas Spirmeno koreliacijos koeficientas.

Tyrimo eiga ir rezultatai

Iš 227 apklaustų respondentų 112 buvo berniukai ir 115 mergaitės. Iki septynerių metų amžiaus buvo apklausta 19,8 proc., iki aštuonerių metų – 33,0 proc., iki devynerių metų – 27,8 proc. ir iki dešimt metų – 19,4 proc. respondentų.

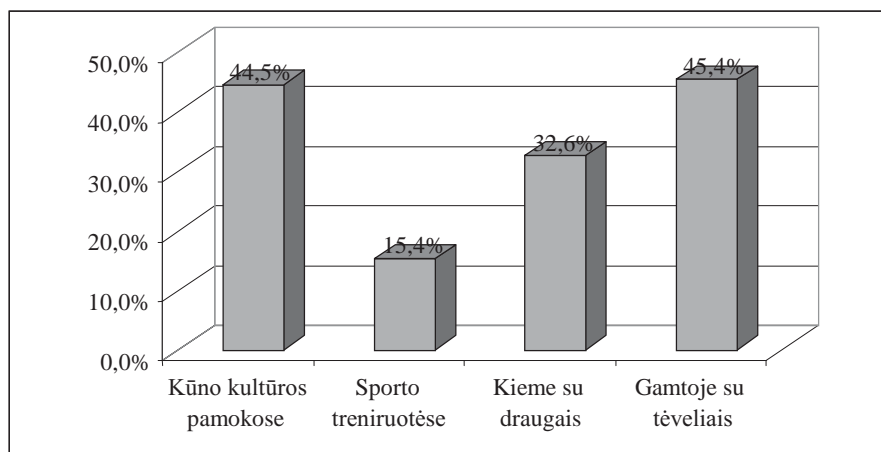
Sveikatingumo ugdymas susijęs su fiziniu lavinimu, bet vien juo neapsiriboja. Sveiką gyvenimo būdą propaguoti ir prie jo pratinti būtina skatinant žinojimą, mokėjimą, lavinant protą, dvasią, grožio pajautimą ir kt. vertybes [5]. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų paklausus, kokia šiuo metu yra jų sveikata, 58,6 proc. respondentų atsakė, kad gera, 3,1 proc. – vidutiniška, 28,6 proc. – bloga, 9,7 proc. respondentų atsakė, jog nežino. Vaikų amžius ir jų sveikatos būklė statistiškai reikšmingai susiję ($r = 0,296$; $p < 0,05$).

Analizuojant tyrimo rezultatus pastebėta, jog dažniau kartu su tėveliais sportavo septynerių metų vaikai – 26,7 proc. Vaikų sportas laisvalaikiu kartu su tėveliais ir pokalbiai su tėveliais apie kūno kultūros pamokas yra statistiškai reikšmingai susiję ($r = 0,324$; $p < 0,05$). Vaikai, kurie laisvalaikiu sportavo kartu su tėveliais buvo aktyvesni ir linksmesni per kūno kultūros pamokas. Vai-

kų sportas laisvalaikiu ir gera nuotaika per kūno kultūros pamokas yra statistiškai reikšmingai susiję ($r = 0,447$; $p < 0,05$).

Laisvalaikiu 52,9 proc. respondentų važinėjo dviračiu, 48,0 proc. žaidė su kamuoliu kieme, 21,6 proc. lankė sporto treniruotes, 14,5 proc. užsiiminėjo kita veikla. Vaikai tiek laisvalaikiu, tiek ir per kūno kultūros pamokas pageidavo daugiau žaidimų su kamuoliu.

Daugiausiai džiaugsmo sportuodami respondentai patyrė gamtoje su tėveliais 45,4 proc. ir per kūno kultūros pamokas 44,5 proc. (1 pav.). Per kūno kultūros pamokas daugiau džiaugsmo patyrė mergaitės – 50,4 proc. nei berniukai per sporto treniruotes – 21,4 proc. Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, tik 44,5 proc. respondentų patiria džiaugsmą per kūno kultūros pamokas, kitiems respondentams dar trūksta pedagogų humaniškumo ir tarpusavio supratimo.



1 pav. Atsakymai į klausimą „Kur Jūs patiriate daugiau džiaugsmo sportuodami?“

Kūno kultūros pamokos patiko 75,3 proc. respondentų. Kūno kultūros pamokos patiko tiek berniukams – 79,5 proc., tiek mergaitėms – 71,3 proc. Vaikų noras lankyti kūno kultūros pamokas ir gera nuotaika per kūno kultūros pamokas yra statistiškai reikšmingai susiję ($r = 0,447$; $p < 0,01$).

Kūno kultūros pamoka respondentams patiko, nes įdomi – 57,3 proc., lengva – 30,8 proc., geras(-a) mokytojas(-a) – 22,0 proc., kita – 11,9 proc., į klausimą neatsakė – 1,8 proc.

Kūno kultūros pamoka respondentams nepatiko, nes sunki pamoka – 10,1 proc., sunku buvo atlikti kai kurias mokytojo(-os) užduotis dėl per didelio svorio ar silpnosio fizinio pasirėgimo. Todėl manytume, jog pedagogams reiktų humaniščiau organizuoti kūno kultūros pamokas, kad silpnesni ar mažiau judrūs vaikai nebūtų skriaudžiami bei įžeidinėjami kitų vaikų. Svarbiausias pedagogų uždavinys – kaip į klasės gyvenimą įtraukti visus

užribio ir paribio (sociologų terminai) vaikus, kad jie nesijaustų izoliuoti. Labiausiai padeda ne mokytojams įprastas moralų skaitymas, o kardinaliai keičiamas mokyimo procesas – užduočių atlikimas mokinius suskirsčius į komandas, klausimų aiškinimasis bendradarbiaujant, didinant pasitikėjimą ir taís, kurie buvo mokytojo ar klasės nepripažinti [11].

Mokykloje sporto pamokų kryptį nustato mokytojas, o ne mokiniai, kurie neturi galimybių šių pamokų pasirinkti [12]. Todėl norint humanizuoti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinį ugdymą ir sužinoti vaikų poreikius, buvo paklausta: „Kokių fizinio aktyvumo formų norėtumėte per kūno kultūros pamokas?“. Labiausiai respondentai per kūno kultūros pamokas norėjo žaidimų su kamuoliu – 48,0 proc. ir estafečių – 40,5 proc. Žaidimų su kamuoliu per kūno kultūros pamokas labiau norėjo berniukai – 57,1 proc., estafečių labiau norėjo mergaitės – 43,5 proc. 15,0 proc. fiziškai silpnes-

nių vaikų taip pat norėjo aktyviai dalyvauti kūno kultūros pamokose, todėl pastarieji pageidavo pratimų, kuriuos sugebėtų atlikti, o ne likti nuošalyje. Fiziškai stipresni vaikai buvo nepatenkinti fiziškai silpnesnių vaikų dalyvavimu, nenorėjo, kad silpnesnieji vaikai būtų jų komandose žaidžiant žaidimus su kamuoliu bei dalyvaujant estafetėse. Todėl humanistinės vertybės turėtų būti labiau puoselėjamos tarp jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kad per kūno kultūros pamokas nebūtų skriaudžiami fiziškai silpnesni vaikai.

11,5 proc. respondentų teigė, jog per kūno kultūros pamokas sunku atlikti mokytojo(-os) skiriamus fizinius pratimus, 33,9 proc. – kartais sunku. Vaikams per kūno kultūros pamokas buvo sunku ilgai bėgioti, žaidžiant su kamuoliu pavargdavo rankos. Todėl humanizuojant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinį ugdymą per kūno kultūros pamokas būtina daugiau dėmesio skirti silpnesnės sveikatos vaikams, kad kūno kultūros pamokas jie lankytų noriai ir gerai nusiteikę. Vaikų nenoras lankyti kūno kultūros pamokas ir sunkumai, išskylantys atliekant fizinius pratimus per kūno kultūros pamokas, yra statistiškai reikšmingai susiję ($r = 0,320$; $p < 0,05$). Efektyvus moksleivių fizinis ugdymas yra tuomet, kai per kūno kultūros pamokas patirtas judėjimo džiaugsmas sužadina fizinio aktyvumo reikšmę visam gyvenimui, t. y. fizinis aktyvumas tampa gyvenimo būdu [9].

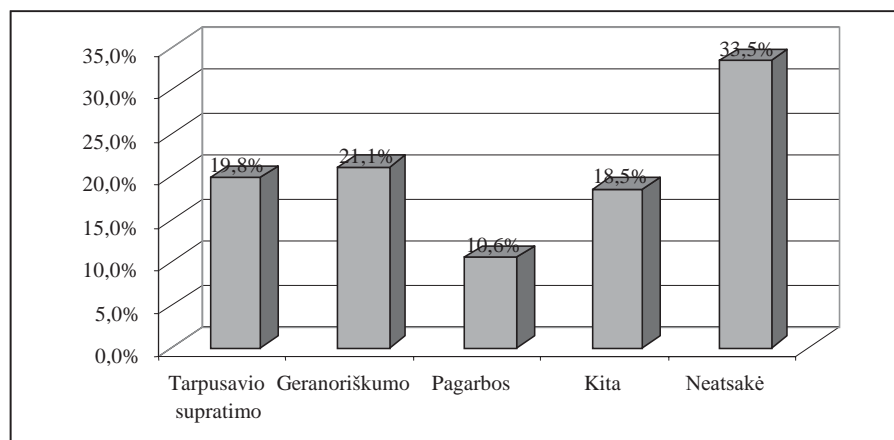
29,1 proc. respondentų teigė, jog norėtų, kad būtų skiriami individualūs pratimai, 19,8 proc. – kartais norėtų. Kad būtų skiriami individualūs pratimai norėtų 31,3 proc. berniukų ir 27,0 proc. mergaičių. Daugiausiai individualių pratimų pageidavo silpnesnės sveikatos vaikai. Individualių pratimų poreikis ir vaikų sveikata statistiškai reikšmingai susiję ($r = 0,341$; $p < 0,05$). Silpnesnės sveikatos vaikai labai išgyveno, kai kaip kiti klases vaikai negalėjo atlikti kai kurių pratimų, todėl norėjo, kad jiems būtų skiriami individualūs pratimai.

32,6 proc. respondentų norėtų, kad būtų skiriama

daugiau dėmesio nei iki šiol, 31,3 proc. – kartais norėtų dėmesio. Daugiau skiriamo dėmesio norėjo 38,2 proc. mergaičių ir 26,8 proc. berniukų. Todėl galima teigti, jog dar nemaža jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų dalis per kūno kultūros pamokas pasigenda jiems skiriamo dėmesio. 70,0 proc. respondentų per kūno kultūros pamokas nuotaika gera, tačiau kitiems vaikams teigiamų emocijų per kūno kultūros pamokas trūksta.

31,3 proc. respondentų grįžę iš mokyklos dalijosi įspūdžiais apie kūno kultūros pamokas su tėveliais, likę vaikai apie kūno kultūros pamokas su tėveliais nesikalbėjo. Todėl galima teigti, jog tėvai dar per mažai domisi savo vaikų laimėjimais per kūno kultūros pamokas, neskatina jų domėtis kūno kultūra ir fiziškai lavintis. Vaikų sportas laisvalaikiu ir jų pokalbiai su tėveliais apie kūno kultūros pamokas yra statistiškai reikšmingai susiję ($r = 0,307$; $p < 0,05$).

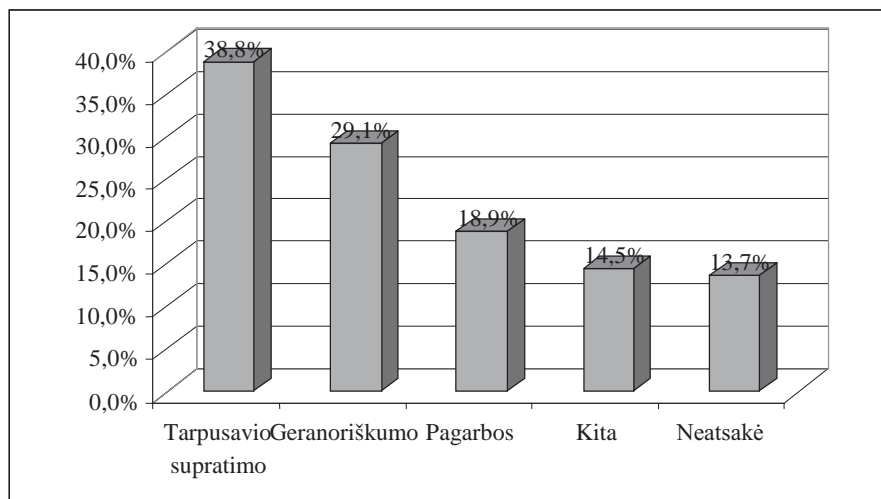
Pedagogų iš vaikų tarpusavio santykiuose per kūno kultūros pamokas neretai dar pasigendama humanistinių vertybių. 21,1 proc. respondentų paminėjo geranoriškumo trūkumą, 19,8 proc. – tarpusavio supratimo, 10,6 proc. – trūko pagarbos, 18,5 proc. – trūko kitų vertybių, 33,5 proc. respondentų į klausimą neatsakė, todėl manytume, jog šiems vaikams bendraujant su pedagogais sunkumų neiškilo (2 pav.). Vaikai per kūno kultūros pamokas pasigedo bendravimo su pedagogais. Nemaža mokinių agresyvaus elgesio atvejų per kūno kultūros pamokas siejama su kūno kultūros mokytojo asmenybe, elgesiu, jo darbo kokybe [10]. Nepakankamai tolerantiškas, nekantrus, nuolat kritikuojantis, neteikiantis reikšmės veiklos rezultatams, nesudarantis galimybės vaikui didžiuotis savo laimėjimais suaugusiųjų elgesys stiprina vaiko menkavertiškumo jausmą ir įsitikinimą, kad jis esąs nevykėlis [3]. Moksleivių fizinį lavinimą nemaža dalimi lemia psichologinė ir socialinė mokyklos aplinka, taigi ir mokinių bei mokytojų sąveika [2].



2 pav. Bendravimo vertybės, kurių pasigedo vaikai, bendraudami su mokytoju(-a) per kūno kultūros pamokas

Didelė tarpusavio santykių problema egzistuoja tarp jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų. 38,8 proc. respondentų labiausiai trūko tarpusavio supratimo, 29,1 proc. – geranoriškumo, 18,9 proc. – pagarbos, 14,5 proc. – trūko kitų vertybių (3 pav.). Vaikai per kūno kultūros pamokas dažnai pyko ant savo bendramamžių, kai atliekant estafetes nepavykdavo tinkamai at-

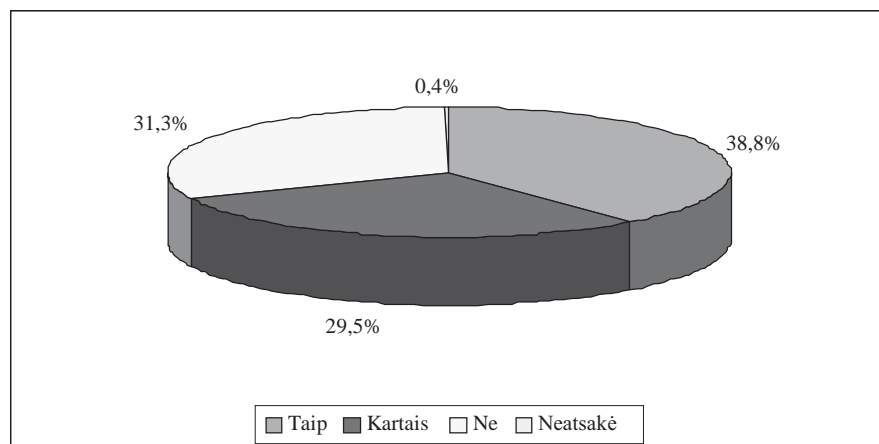
likti kokių nors pratimų ir dėl to pralaimėdavo komanda, kurioje būdavo silpnesnių vaikų. Todėl silpnesnių vaikų atžvilgiu buvo reiškiamas nepasitenkinimas ir agresija. Tarpusavio supratimo tarp klasės draugų trūko tiek berniukams – 40,2 proc., tiek mergaitėms – 37,4 proc., geranoriškumo labiau pasigedo mergaitės – 34,8 proc.



3 pav. Vertybės, kurių pasigedo vaikai bendraudami su draugais per kūno kultūros pamokas

Dvasingumas – tai kilnūs vidiniai žmogaus išgyvenimai, pasireiškiantys vidine būtimi, jausmais, elgsena [5]. Per kūno kultūros pamokas vaikai suprato, jog susitvarkymas ir doras elgesys teikia geras emocijas ir gerą nuotaiką, o pyktis ir netolerancija sukelia tik nusivylimą ir nepasitenkinimą. 38,8 proc. respondentų teigė, jog kūno

kultūra turi teigiamą poveikį jų dvasiniam pasauliui (4 pav.). Kūno kultūra turėjo didesnę poveikį berniukų dvasiniam pasauliui – 44,6 proc. nei mergaičių – 33,0 proc. Vaikų amžius ir kūno kultūros poveikis vaikų dvasiniam pasauliui statistiškai reikšmingai susiję ($r = 0,328$; $p < 0,05$).



4 pav. Kūno kultūros poveikis vaikų dvasiniam pasauliui

Išvados

1. Humanizuojant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinį ugdymą pedagogai turėtų daugiau bendrauti su vaikais ir jų tėveliais.
2. Silpnesnės sveikatos vaikams per kūno kultūros pamokas buvo sunku atlikti mokytojo(-os) skiriamus fizinius pratimus. Individualių pratimų pageidavo taip pat daugiau silpnesnės sveikatos vaikai. Todėl humanizuojant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinį ugdymą per kūno kultūros pamokas silpnesnės sveikatos vaikams būtina skirti daugiau individualių pratimų, kad kūno kultūros pamokas jie lankytų noriai ir gerai nusiteikę.
3. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai per kūno kultūros pamokas pasigedo jiems rodomo dėmesio. Daugiau dėmesio pageidavo mergaitės nei berniukai. Todėl humanizuojant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinį ugdymą per kūno kultūros pamokas būtina vaikams skirti daugiau dėmesio, išklausti jų nuomones ir pageidavimus.
4. Pedagogų santykiams su vaikais per kūno kultūros pamokas neretai trūksta kai kurių humanistinių vertybių. Vaikai bendraudami su mokytoju(-a) per kūno kultūros pamokas ne visada buvo geranoriški, trūko tarpusavio supratimo, pagarbos ir kitų vertybių.
5. Didelė tarpusavio santykių problema egzistuoja tarp jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų. Vaikams bendraujant su draugais per kūno kultūros pamokas labiausiai trūko tarpusavio supratimo ir geranoriškumo.
6. Apklausoje dalyvavę jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai teigė, jog kūno kultūra turi teigiamą poveikį jų dvasiniam pasauliui.

Literatūra

1. Adaškevičienė E. Vaikų fizinės sveikatos ir kūno kultūros ugdymas. – Klaipėda, 2004.
2. Batutis O., Kardelis K. Teigiamo moksleivių požiūrio į fizinę saviugdą skatinimo veiksniai V klasėje

- // Sporto mokslas. – Nr. 3 (29), 2002, p. 61–66.
3. Burvytė S. Adaptacija ir jos raiška pradinėje mokykloje // Pedagogika. – T. 73 (2004), p. 83–87.
 4. Gage N. L., Berliner D. C. Pedagoginė psichologija. – Vilnius, 1994.
 5. Jakavičius V. Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas. – Klaipėda, 1998.
 6. Jaras V. G. Kūno kultūros humanizavimo ir demokratizavimo linkmė. – Vilnius, 1999.
 7. Jovaiša L. Edukologijos įvadas: [mokomoji knyga]. – Kaunas, 1996.
 8. Lėpeškieienė V. Humanistinis ugdymas mokykloje. – Vilnius, 1996.
 9. Mikaitienė G., Volbekienė V. Moksleivių fizinės saviugdą skatinimas produktyvia edukacine aplinka // Sporto mokslas. – Nr. 3 (29), 2002, p. 54–61.
 10. Miškinis K. Mokinių agresijos poreiškiai kaip kūno kultūros mokytojų darbo kokybės rodiklis // Sporto mokslas. – Nr. 1 (20), 1998, p. 54–57.
 11. Palujanskienė A., Uzdila J. V. Agresija ir konfliktai mokykloje // Pedagogika. – T. 73 (2004), p. 124–127.
 12. Piech J. P., Wojnar J. Moksleivių nuomonės ir lūkesčiai vertinant fizinio auklėjimo dalyką kai kurių Europos Sąjungos šalių mokyklose // Sporto mokslas. – Nr. 2 (28), 2002, p. 62–67.
 13. Railienė L. Humanizmas ir asmenybės ugdymas. Švietimo reforma ir mokytojų rengimas. Humanizmas, demokratija ir pilietiškumas mokykloje: IV tarptautinė mokslinė konferencija: pranešimai ir tezės. – Vilnius, 1997, p. 289–293.
 14. Tamošauskas P. Žmogaus kūno ir dvasios sąveikos klausimu // Sporto mokslas. – Nr. 2 (7), 1997, p. 39–42.
 15. Tamošauskas P. Humanistiškai orientuotas studentų fizinis ugdymas. – Vilnius, 2000.
 16. Tamošauskas P., Sakalys V. Humanistinės fizinio ugdymo paradigmos metodologiniai principai // Sporto mokslas. – Nr. 3 (33), 2003, p. 10–14.

Summary

Rolandas Jančiauskas

POSSIBILITIES FOR HUMANIZING PHYSICAL EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN PHYSICAL EDUCATION LESSONS

Summarizing the results of the research, it was found that 58,6% of children responded that their health is good. Children who took exercises together with their parents were more active and happier in physical educa-

tion lessons. 45,4% of children experienced joy most of all being with their parents in the nature and 44,5% taking part in physical education lessons. Girls (50,4%) experienced more joy in physical education lessons than

boys (21,4%) during training sessions.

75,3% of children liked physical education lessons. Both boys (79,5%) and girls (71,3%) liked the lessons. 57,3% of children found physical education lessons interesting. 10,1% of children said physical education lessons are difficult, some of the tasks given by the teachers are hard to perform because of overweight or a weaker physical preparation.

48,0% of all respondents wished games with a ball, and 40,5% of them requested relay-race in physical education lessons. More boys wished games with a ball – 57,1%, and 43,5% of girls wanted relay-race in physical education lessons. 15,0% of physically weaker children also wanted to take part in physical education lessons actively and not to stay away, so they requested exercises that would be easier to perform.

31,3% of boys and 27,0% of girls wanted indi-

vidual exercises. Children who are of a weaker health requested individual exercises more often. 38,2% of girls and 26,8% of boys wanted more attention to be paid to them.

21,1% of the children missed goodwill in relationship with a teacher, 19,8% – reciprocal understanding, 10,6% – respect and 18,5% missed other values. Children missed communication with a teacher in physical education lessons.

38,3% of children missed reciprocal understanding, 29,1% – goodwill, 18,9% – respect and 14,5% missed other values in relationship with their friends in physical education lessons.

38,8% of respondents claimed that physical education makes a positive impact on their inner life. Physical education had a bigger impact on boy's inner life (44,6%) than on girl's (33,0%).

*Klaipėdos universitetas,
Kūno kultūros katedra
Įteikta 2005 m. spalio mėn.*